

УДК 811.161.2*221.24 (075.8)

ОРІЄНТОВНА МОДЕЛЬ ОПАНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДАКТИЛОЛОГІЇ*

Світлана КУЛЬБИДА, Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна,
Lab_zm@ukr.net

Стаття продовжує серію публікацій («Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання». – 2013. – № 2. – С. 12 – 15), у яких викладено методику послідовного і системного вивчення українських дактилем. Автор пропонує орієнтовні початкові заняття з метою оволодіння якісним дактилюванням, технікою дактилювання і читанням із дактилюючої руки. Система вправ орієнтована на розвиток гнучкості пальців, розминання кисті руки, відпрацювання усвідомленого дактилювання на лексичному матеріалі.

Ключові слова: система, українська дактилологія, орієнтовна модель, дактилема, дактильне мовлення, правила дактилювання, вправа, заняття.

Светлана КУЛЬБИДА, Институт специальной педагогики НАПН Украины, г. Киев, Украина
ОРИЕНТИРОВОЧНАЯ МОДЕЛЬ ОСВОЕНИЯ УКРАИНСКОЙ ДАКТИЛОЛОГИИ

Статья продолжает серию публикаций («Дефектология. Особый ребенок: обучение и воспитание». – 2013. – № 2. – С. 12 – 15), в которых изложена методика последовательного и системного изучения украинских дактилем. Автор предлагает ориентировочные занятия с целью овладения качественным дактилированием, техникой дактилирования и чтения с дактилируемой руки. Система упражнений ориентирована на развитие гибкости пальцев, разминание кисти руки, отработки осознанного дактилирования на лексическом материале.

Ключевые слова: украинская дактилология, ориентировочная модель, дактилема, дактильная речь, правила дактилирования.

Svitlana KULBIDA, Institute of Special Pedagogy NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ESTIMATED MODEL OF MASTERING UKRAINIAN DACTYLOLOGY

The article continues previous publications about systematic teaching of Ukrainian dactylology. The article deals with the studying of Ukrainian dactylology system based on the ground of the estimated model for finger broadcasting mastering (showing and reading). The author presents teaching tasks for dactyl technique mastering which are oriented on fine motor exercises and finger speech training. The literature on special education, speech therapy and dactylology methodology was being analyzed and generalized for the author's method of assimilation Ukrainian dactyls and theoretical principles for the further usage. Teaching exercises proposed have to develop interest and effectiveness in dactylology mastering.

Key words: Dactyl, dactylology, finger broadcasting, finger speech.

Як ми вже зазначали («Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання». – 2013. – № 2. – С. 12 – 15) запропонована нами система вивчення української дактилології – це орієнтовні заняття з метою оволодіння якісним дактилюванням; згодом – технікою дактилювання і паралельно – читанням з дактилюючої руки.

Система вправ орієнтована на:

- розвиток гнучкості пальців, розминання кисті руки
- відпрацювання усвідомленого дактилювання на лексичному матеріалі.

Вивчення запропонованих дактилем має бути максимально помірним. Кожен дактильний знак має відтворюватися точно. Необхідно стежити, щоб дактилювання було плавним, без ривків, без викидання кисті вперед під час відтворення кожної дактилеми. При недостатній гнучкості, рухливості пальців обов'язковою практикою має стати пальчикова гімнастика. Для прикладу, вправа щодо почергового дотикання випрямлених пальців до внутрішньої поверхні фаланги великого пальця. Зазначені рухи можуть виконуватися у двох напрямках (прямому і зворотному). Поступово, з утворенням автома-

* Продовження. Початок див. у жур. «Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання», № 2, 2013 р.

тизмів, темп руху при пальчиковій гімнастиці прискорюють. Спеціальні тренувальні вправи (Заняття № 1 – 7) дають змогу долати труднощі щодо нерозробленості руки, недостатньої гнучкості пальців.

Заняття 1. Поступове розкриття кисті руки

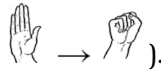
Мета. Ознайомлення з дактилемами,

порівняння їхньої схожості з відповідними літерами. Відпрацювання чіткості і плавності з'єднань, узгодженості з синхронним промовлянням.

1. Кругові рухи розслаблених рук (вправо), в різні боки.

2. Кисть правої руки ставимо перед собою, долоня звернена до співбесідника, декілька разів випрямляємо і згинаємо в кулачок пальці,

не напружуючи руки (→).

3. Випрямляємо руку вгору (пальці з'єднані між собою). Яка дактилема позначається такою конфігурацією?

4. Складаємо пальці в кулачок і дивимося, як

утворюється дактилема .

5. Пальці стиснуті в кулачок. Поступово розкриваємо кисть руки і показуємо дактилеми:

6. Показуємо дактилеми у зворотному порядку:

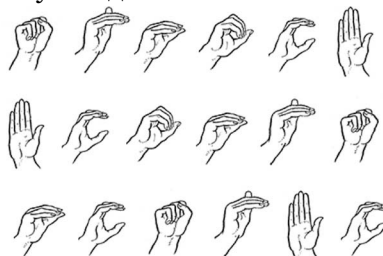

7. Запам'ятовуємо дактильні знаки. Вчимося показувати їх правильно.

8. Перевіряємо свої дактилеми вивчених літер з правильним зображенням перед дзеркалом. Визначаємо, які дактилеми повністю схожі з літерами.

9. Показуємо дактилеми:

10. Читаємо дактильні знаки:

11. Дактилюємо склади:

ва са жа фа ве се же фе
ав ас аж аф ев ес еж еф
ес еф ва же фа ве ас еж
жа ев фе са ав се аж аф

12. Уважно читаємо вслух склади:

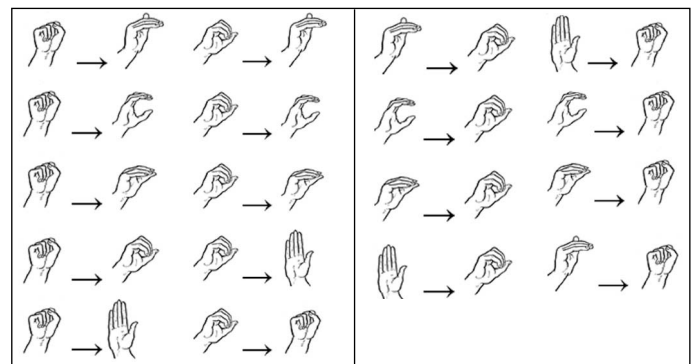
13. Із вивчених дактилем утворюємо і дактилюємо склади.

14. Читаємо слова:

15. Самостійне відпрацювання вивчених дактилем (ізолювано, по складах) перед дзеркалом.

16. Відпрацьовуємо чіткість і плавність показу наступних дактилем по кілька разів:

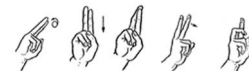

а)

б)

Заняття 2. Дактилювання двома піднятими пальцями

Мета. Ознайомлення з дактилемами:

Порівняння їхньої схожості з відповідними літерами. Відпрацювання чіткості і плавності з'єднань, узгодженості з синхронним промовлянням.

1. В. п.: долоня звернена до співбесідника.

а) опускання 2 з'єднаних пальців (вказівного і середнього) вперед під прямим кутом;

б) кругові рухи вказівного і середнього пальців проти годинникової стрілки;

в) опускання кисті трішки вниз при зверненій долоні до співбесідника;

г) накладання середнього пальця на вказівний

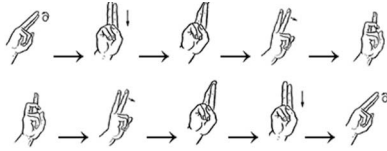
і вказівного на середній почергово;

г) два підняті пальці з'єднуємо і роз'єднуємо кілька разів;

д) 2 пальці роз'єднані, рух кисті вперед;

е) опускання середнього пальця до середини вказівного.

2. Показ дактилем у прямому і зворотному порядку

3. Читання дактилем:

4. Дактилювання відкритих і закритих складів із синхронним промовлянням:

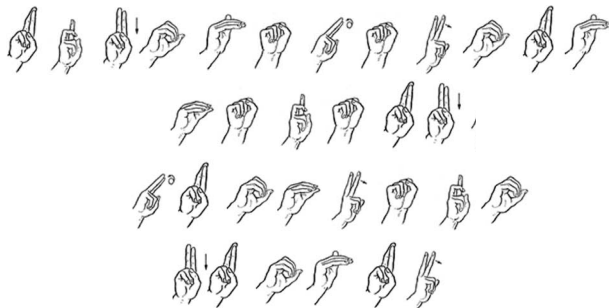
дя ця ся яд як яц яб яс

да ца ка ба ва жа

де це ке бе ве же

ед ец ек еб ев еж еф

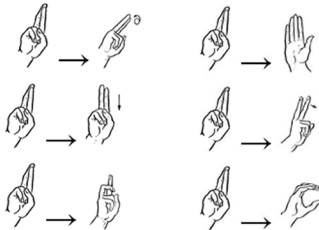
ад ац ак аб ав аж аф

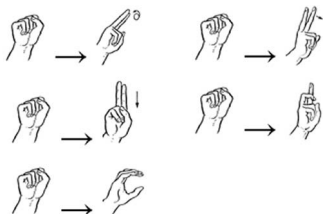
5. Зчитування складів:

6. Відпрацювання плавного з'єднання вивчених дактилем перед дзеркалом.

а)

б)

7. Дактилювання відсутніх складів у словах:

ва.. дя.. ба.. са..

дя.. жа.. ве..

Заняття 3. Дактилювання опущеною кистю руки

Мета. Ознайомлення з дактилемами:

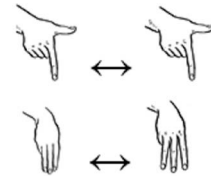

Порівняння їхньої схожості з відповідними літерами. Відпрацювання чіткості і плавності з'єднань, узгодженості з синхронним промовлянням.

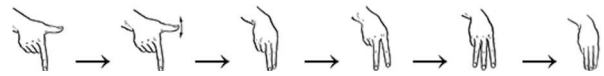
1. Піднімаємо і опускаємо розслаблену кисть руки кілька разів одночасно (почергово).

2. Здійснюємо рухи вліво ↔ вправо опущеною кистю руки.

3. В. п. – опущена кисть руки в конфігурації «п'ять», підбираємо мізинець, безіменний, середній пальці до долоні, залишаючи вказівний і великий під кутом 90°

4. Показ дактилем

у прямому і зворотному порядку.

5. Читання дактилем:

6. Дактилювання відкритих і закритих складів:

га ге яг аг ег

га ге яп ап ег

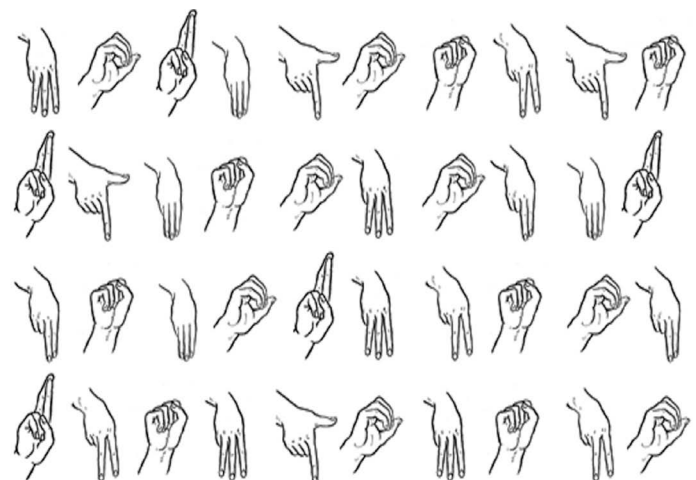
па пе ял ал еп

ла ле ям ам ел

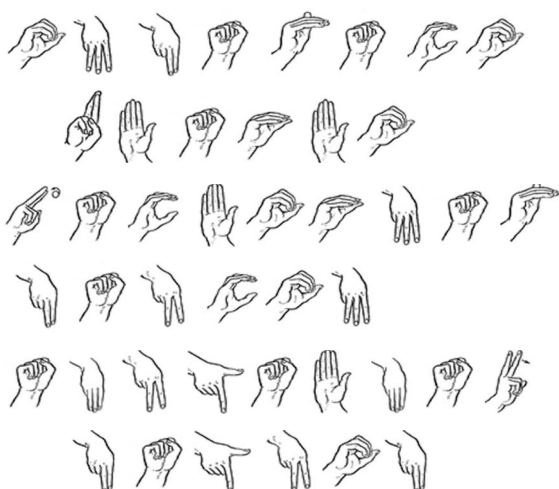
ма ме ят ат ем

та те тя

7. Зчитування дактильних складів із різних рук:

8. Дактильний диктант. Зчитування, запис прочитаних складів у помірному темпі:

9. Відпрацювання точності показу дактилем у словах з синхронним проговорюванням:

- а) сем дав паж ляп вас дам все лат
- б) мама баба всяя вежа гава спав пава села паяв лава дала впав сема мася мала став
- в) слава впала

10. Відпрацювання техніки дактилювання:

- да да да да да
- ак ак ак ак ак
- ец ец ец ец ец
- яп яп яп яп яп
- ле ле ле ле ле

Заняття 4. Почергове з'єднання пальців із великим пальцем при піднятій кисті руки

Мета. Ознайомлення з дактилемами:

закріплення їх показу з уже знайомими дактилемами.

1. Почергове опускання пальчиків, починаючи з мізинця, до долоні (кілька разів).
2. Імітування гри на фортепіано, слідкуючи за тим, щоб всі пальчики брали активну участь у грі.
3. Кисть правої руки ставимо перед собою, долоня звернена до співрозмовника, роз'єднайте кінчики пальців, почергово з'єднуйте з великим, починаючи з мізинця і у зворотному порядку.
4. Показуємо дактилеми:

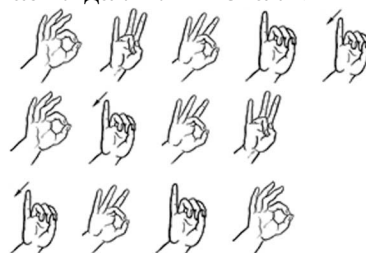

стежимо за тим, щоб кінчик великого пальця закривав нігтьову фалангу пальця, що з ним з'єднується.

5. Показуємо дактилеми у зворотному порядку.

6. Читаємо дактильні знаки:

7. Дактилюємо склади, слідкуючи перед дзеркалом за правильністю показу дактилем і синхронним озвученням:

- а) на ра ан ар
но ро он ор
ні рі ін ір
не ре ен ер
- б) ва на жа ра фа са
жо во но со ро фо
фі сі рі ні ві жі мі пі ті
ве не же фе ре се пе ме те
ев еж ер еф ес еп ем ет
ас ан ар ав аж аф ат ап ам
іф іс ір ін ів іж іт іп ім
ов он ож ор оф ос от оп ом
- в) рі ва со же ма ті ве па фе ві яв ву фа еж
рі жа ме ту фо ві ма ру оф сі но як ва му то во
ме те су ін ас жа ор ус ів оф аж фе яр іт ом

8. Читаємо склади:

9. Дактилюємо слова з чіткою артикуляційною вимовою, не виділяючи кожен звук окремо:

- а) рів рана ніж нас вас фара рано жир їжа вежа Ніна ніж сів ніс Вова сани жара Іра баня
- б) фіра носа сіно вії весна фараон ворона Настя
- в) насос сівба кабан ранок сірка слово дядько жінка ніжка манка

Заняття 5. Дактилювання піднятою кистю руки, починаючи з трьох пальців і закінчуючи одним

Мета. Ознайомлення з дактилемами:

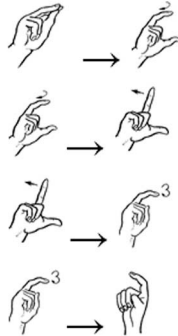

Порівняння їхньої схожості з відповідними літерами. Відпрацювання чіткості і плавності з'єднань, узгодженості з синхронним промовлянням.

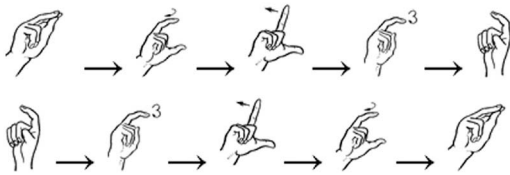
1. При піднятій кисті руки з конфігурації «п'ять» утворюємо (кілька разів).

2. При піднятій кисті руки з конфігурації «п'ять» утворюємо (кілька разів).

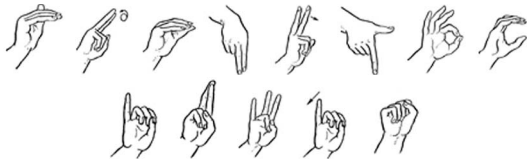
3. Відпрацювання дактилем

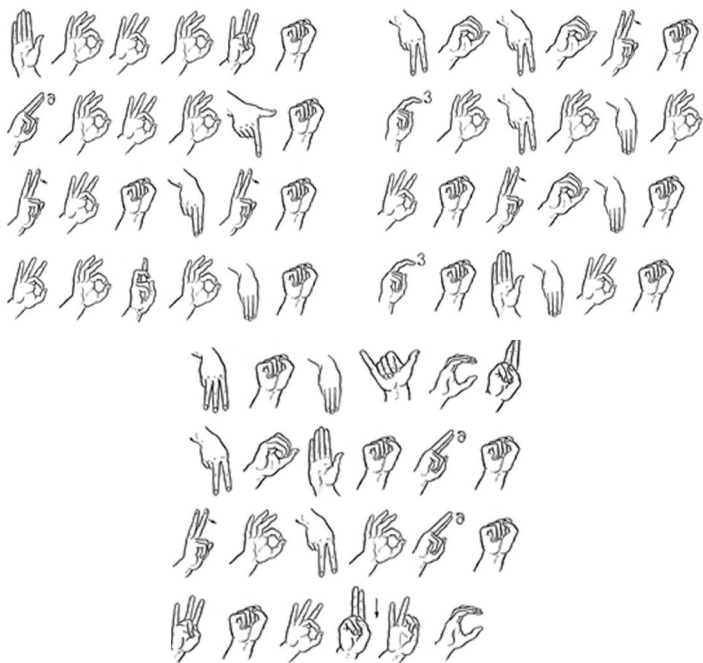
4. Озвучення дактилем у прямому і зворотному порядку:

5. Зчитування дактилем у помірному темпі:

6. Дактильний диктант.

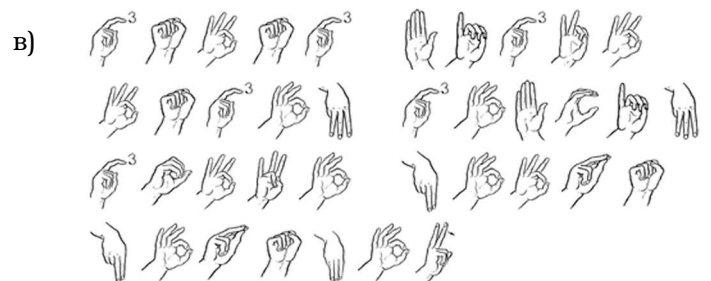
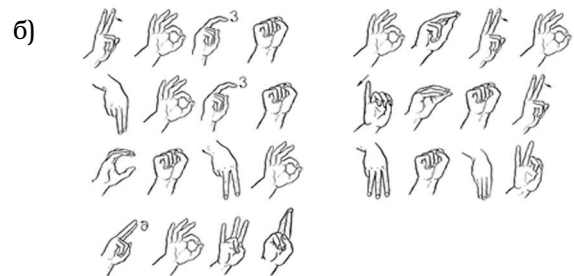
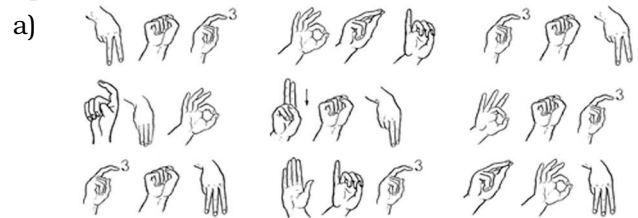
7. Відпрацювання техніки дактилювання у відкритих складах:

ча ча ча ча
за за за за
ха ха ха ха
че че че че
чу чу чу чу

8. Відпрацювання техніки дактилювання у закритих складах:

а) ач ач ач ач
аз аз аз аз
ах ах ах ах
еч еч еч еч
б) учк чах зах чом зам чак
азн хім жом хоч чім очк
ічк поч хам ічк рак озн

9. Зчитування дактильних слів у сусіда, виправлення помилок:

Заняття 6. Дактилювання піднятою кистю руки

Мета. Ознайомлення з дактилемами:

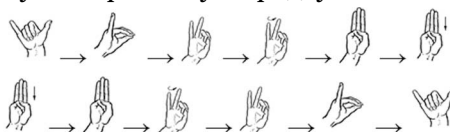

введення їх у дактильне мовлення.

1. Розминання кисті руки з конфігурації «п'ять» → кілька разів, стежимо, щоб великий палець і мізинець знаходилися у сталому положенні.

2. З утворюємо , стежимо, щоб мізинець не згинався.

3. Відпрацювання точного показу дактилем у прямому і зворотному порядку:

4. Показ названих дактилем з одночасним проговорюванням перед дзеркалом (сусідом).

5. Дактилювання відкритих і закритих складів у помірному темпі з чітким проговорюванням (виправлення помилок та їх аналіз):

а) ша ше шу шо ши аш еш уш ош иш іш яш юш

ща ще шу що щі щі ащ ещ ущ ощ ищ іщ ящ ющ

за зе зу зо зи зі зю аз ез уз оз из із юз яз

б) фу ми чу чи фи жи ну пи уф аб оц ук іб юр еш ув

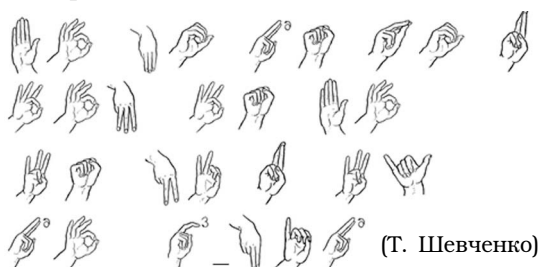
лю би ву ку сю би ру ни шу ви уш юс иб ше уф ос

в) блю чю дму зни рви дми вни тру вще сню гна гін дма юрт

три гну спи вну рву сні вщу при зду мри щир анг зню дну

6. Дактильний диктант

Зафіксувати прочитані дактильні склади і склади речення:

Заняття 7. Закріплення вивчених дактилем.

Мета. Відпрацювання чіткості показу наступних дактилем у словах і техніки дактилювання

1. Дактилювання складів

- зда зча зла
- дах чах пах зах ках лах цах гах бах
- дач пач зач кач лач нач цац гач бач
- даз чаз заз каз лаз цаз газ баз паз
- дад чад пад зад кад лад цад гад бад
- дяд ляд дяк
- дац чац пац зац кац лац цац гац бац
- цап дап чап пап зап гап кап лак лак цаг гак
- дал чал пал зал лал цал гал бал

2. Дактилювання слів з плавною і чіткою вимовою

а) дах пах лад лаз газ паз цап дяк гад бал хап гак бак ага лап зал пац

б) лапа плац плач дядя клад база дача дяка цяця лада баба Галя Алла ладь даль здає пазл

в) палач калач лапка папка запах галка палац задача качка пачка палка балка гадка казка за-каз кабак заець газда зачах хапає гадає качає палає чапає капає злазь

г) калька галька яечка лялька Багдад кладка згадка задача залазь

г) качалка закладка Баба Яга закладає загадає гадалка скакалка

3. Зчитування слів з дактилюючої руки сусіда.
а) папапа зазаза дяддя гагага хахаха цацаца лалала

б) чалапа закада лапаза дазапа залаза газаса балага

в) цяда ялка ечак яльк агда лазьє ладак япах ачця

г) дяках заказ лапка палач кальда еячка ка-дала ладаз

Запропоновані різноманітні види робіт мають забезпечити зацікавленість та продуктивність занять. Зазначимо, що вибір конкретного методу навчання буде залежати від форми заняття (групове чи індивідуальне); змісту навчального матеріалу (ознайомлення – вивчення – закріплення – повторення – удосконалення навичок тренування); віку слухачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дактилологія // Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – С. 131.

2. І в а н ю ш е в а Н. В. Українська дактильна абетка : навчально-методичний посібник / Наталія Василівна Іванюшева, Світлана Вікторівна Кульбіда. – К., 2006. – 64 с.

3. К р а е в с ь к и й Р. Г. Мова жестів глухих / Р. Г. Краєвський. – К. : Радянська освіта, 1964. – 220 с.

3. К у л ь б і д а С. В. Українська дактилологія : науково-методичний посібник / С. В. Кульбіда. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 256 с.

REFERENCES

(TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Daktylogiia // Pedagogichnyi slovnyk. – Kyiv : Pedagogichna dumka, 2001. – P. 131.

2. I v a n i u s h e v a N. V., K u l b i d a S. V. Ukrainka daktylna abetka [Pedagogical vocabulary], Kyiv, 2006. – 64 p.

3. K r a e v s k y i R. G. Mova zhestiv gluhyh [Deaf Sign Language]. – Kyiv : Radianska osvita, 1964. – 220 p.

4. K u l b i d a S. V. Ukrainka daktylogiia [Ukrainian finger alphabet]. – Kyiv : Pedagogichna dumka, 2007. – 256 p.